

ROLAND PREJS OFMCap
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
ORCID 0000-0002-4412-3315

Z DZIEJÓW KLASZTORU FRANCISZKANÓW W KALISZU 1864-1902. WYBRANE POSTACIE

Artykuł jest kontynuacją badań pokasacyjnych dziejów franciszkanów w Kaliszu (1864-1902). Część wyników tych badań została przedstawiona w artykule *Z dziejów klasztoru franciszkanów w Kaliszu 1864-1902. Stan personalny*¹. Zamieszczone tam informacje o źródłach i literaturze przedmiotu oraz uwagi metodologiczne odnoszą się także do niniejszego artykułu.

PRZEŁOŻENI

W momencie kasaty klasztorów przełożonym w Kaliszu, zgodnie z tradycją franciszkańską zwanym gwardianem, był o. Sebastian Martyński (1826-1889). Po kasacie zrazu pozostał na stanowisku zwierzchnika klasztoru. Przepisy ukazu kasacyjnego postanawiały, że z chwilą kasaty zarząd nad klasztorami przejmuje miejscowy biskup i ma on wyznaczyć nowych przełożonych. Biskup kujawsko-kaliski, Michał Marszewski, skądinąd znany z lojalności wobec caratu, wkrótce usunął Martyńskiego z urzędu, ponieważ toczyło się przeciwko niemu śledztwo prowadzone przez władze państwowe. Zakonnik oskarżony był, że wbrew stanowisku niektórych członków Rady Opiekuńczej szpitala w Kaliszu, sprowadził do pracy w nim siostry szarytki. Do usunięcia Martyńskiego z funkcji gwardiana w jakimś stopniu miał się przyczynić późniejszy administrator diecezji kujawsko-kaliskiej, prałat Klemens Skupieński, a w każdym razie Martyński miał do niego pretensję o – jak to określał – „wyżarcie z Kalisza”. Zwolniony z gwardiaństwa, pozostał w Kaliszu, ale 3 kwietnia 1867 zwrócił się do władz państwowych o wydanie paszportu emigracyjnego z zamiarem wyjazdu do Krakowa. Dowiedziawszy się, że wyjazd taki jest niemożliwy, 28 września 1868 nielegalnie opuścił Królestwo Polskie i przedostał się do Galicji. Nie znalazł wszakże wspólnego języka z zakonnikami tamtejszego klasztoru franciszkanów: po niespełna roku pobytu w klasztorze zwrócił się w 1869 r. do Stolicy Apostolskiej o sekularyzację, którą otrzymał 4 lutego 1870 i inkardynował się do diecezji krakowskiej. Zmarł w Krakowie 21 grudnia 1889².

¹ R. Prejs, *Z dziejów klasztoru franciszkanów w Kaliszu 1864-1902. Stan personalny*, „Polonia Maior Orientalis” 2019, T. VI, s. 23-34. Zob. też: R. Prejs, *Franciszkanie Prowincji Polskiej po kasacie 1864 r.*, „W Nurcie Franciszkańskim” 2000, T. 9, s. 187-226.

² Archiwum Diecezjalne we Włocławku (dalej cyt. ADWł), sygn. KGK V 17, k. 114-115, 118; J. R. Bar, *Martyński Sebastian Antoni*, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich*, red. H. E. Wyczawski, Kraków 1981, s. 310; J. A. Splitt, *Martyński Sebastian Antoni*, [w:] *Słownik biograficzny Wielkopolski Południowo-Wschodniej Ziemi Kaliskiej*, t. 1, red. H. Tadeusiewicz, Kalisz 1998, s. 195-196.

Z zachowanych jego pism, zwłaszcza *Pamiętnika* można wnioskować, że był człowiekiem zdolnym, gorliwym i operatywnym, ale drażliwym i nietaktownym³.

Kasata klasztorów dla zakonników w Kaliszu była szokiem, podobnie jak dla zakonników zwiezionych z klasztorów skasowanych: zupełnie nie zdawali sobie sprawy z powstałej sytuacji i jej następstw. Świadczy o tym fakt, że 23 marca 1865 przełożony Sebastian Martyński oraz ojcowie Eleazar Wyszomirski i Bernard Długowski wystosowali wspólne podanie do administratora diecezji lubelskiej, ks. Kazimierza Sosnowskiego, aby zakon mógł zatrzymać beneficja parafialne w Górecku Kościelnym i Puszczy Solskiej (diecezja lubelska), które zostały inkorporowane do zakonu z woli fundatorów i decyzji Stolicy Apostolskiej. Odpowiedź administratora diecezji była jednoznaczna: niech petenci zwrócą się do Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych. Zainteresowani chyba wtedy dopiero zrozumieli, że ich staranie jest bezcelowe⁴. Świadczy to, że w pierwszym okresie pokasacyjnym nawet zakonnicy skądinąd roztropni tracili głowy i nie wiedzieli, jak się zachować. W tym kontekście łatwiej zrozumieć nie zawsze stosowne zachowania Martyńskiego.

Jeżeli Martyński okazał się człowiekiem mało taktownym, to mianowanie jego następcą o. Juliana Ościka (1814-1871) było pełnym nieporozumieniem. Powołany na to stanowisko 19 października 1865 r., był prowincjał, a więc człowiek doświadczony w kierowaniu zakonnikami, miał – zdawałoby się – wszelkie dane, aby zarządzać klasztorem w trudnym czasie. W rzeczywistości skłócił wspólnotę, jawnie faworyzując swych stronników, a bezpardonowo zwalczając przeciwników, mając zaś poparcie bpa Marszewskiego, a potem administratora diecezji, prałata Skupieńskiego, czuł się bezkarny. 13 sierpnia 1868 władze państwowe nagrodziły go kwotą 200 rubli „za dobre sprawowanie moralne i polityczne”, co tylko powiększyło niechęć zakonników do niego. Uznany wreszcie za nieodpowiedniego do sprawowania funkcji zwierzchnika klasztoru i zwolniony 1 października 1868, niemal natychmiast podjął starania o przejście do duszpasterstwa parafialnego. 10 maja 1869 opuścił klasztor w Kaliszu, zostając wikariuszem parafii Mieszki w archidiecezji warszawskiej, a następnie administratorem parafii Kamion. Zmarł w Kamionie 24 stycznia 1871. Nie sekularyzował się, pozostając do zgonu zakonnikiem mieszkającym poza klasztorem⁵.

Nie stanął na wysokości zadania także następca Ościka, o. Bernard Długowski (1820-1895). Mianowany gwardianem 1 października 1868, w rzeczywistości od pewnego już czasu żył myślą opuszczenia klasztoru i przejścia do duszpasterstwa parafialnego. Ze współbraćmi zakonnymi nie znalazł wspólnego języka: być może wiedzieli o jego zamiarach opuszczenia klasztoru i czekali, kiedy to nastąpi. Ostatecznie 22 lipca 1872 Długowski został zwolniony z obowiązków przełożonego i natychmiast podjął intensywne zabiegi o przejście do duszpasterstwa parafialnego. Niedługo potem został administratorem parafii Tubądzin (diecezja kujawsko-kaliska), od 1884 r. administrował parafią Grabno, ale jeszcze w 1884 r. przeszedł na administratora parafii Boleszczyń. Zmarł w Boleszczyźnie 5 czerwca 1895. Podobnie jak Ościk, nie sekularyzował się – pozostał formalnie zakonnikiem, choć przebywał do śmierci poza klasztorem⁶.

³ Archiwum Prowincji Franciszkanów w Krakowie (dalej cyt. ArFrKr), bez sygn., teczka: *Martyński Sebastian*, passim.

⁴ Archiwum Archidiecezjalne w Lublinie (dalej cyt. ArLb), sygn. 60 IVb 189, k. 22-23v.

⁵ ArWł, sygn. KGK V 17, k. 109, 125; *Elenchus ecclesiarum et universi cleri [...] archidioecesis varsaviensis pro anno Domini 1870-1872*, Varsaviae 1869-1871, passim.

⁶ ADWł, sygn. KGK V 17, k. 109, 337-338, 392; ArLb, sygn. 60 IIa 107; *Catalogus ecclesiarum et universi cleri [...] dioecesis wladislaviensis pro anno Domini 1869-1896*, Wladislaviae 1868-1895, passim.

Następcą Drągowskiego został 22 lipca 1872 o. Ignacy Roźniewski (1824-1899). Od 7 października 1868 był prokuratorem klasztoru (odpowiedzialnym za sprawy materialne) i z obowiązkiem tym radził sobie świetnie, co pozwalało mniemać, że będzie równie sprawnym przełożonym. Okazało się tymczasem, że choć jest zakonnikiem gorliwym i odznacza się wysokim poziomem moralnym, nie ma jednak talentu do kierowania innymi ludźmi: z tym zadaniem po prostu sobie nie radził. 21 sierpnia 1876 został zatem zwolniony z funkcji gwardiana. W 1892 r. ponownie został prokuratorem klasztoru i pełnił tę funkcję do zgonu 17 czerwca 1899⁷.

Dopiero kolejny gwardian, o. Kazimierz Głogowski (1821-1891) okazał się właściwym człowiekiem na właściwym miejscu. Powołany na tę funkcję 21 sierpnia 1876, przyczynił się do zaprowadzenia ładu we wspólnocie i zdyscyplinowania podległych zakonników, zadbał o odpowiedni poziom duszpasterstwa w kościele klasztornym, starannie troszczył się o konserwację budynków klasztornych. Wobec współbraci zakonnych potrafił być stanowczy, a nawet surowy, ale sprawiedliwy, choć trzeba przyznać, że miał sytuację o tyle łatwiejszą, iż w międzyczasie opuścili klasztor kaliski najwięksi burzyciele porządku. Obowiązek gwardiana pełnił do śmierci 18 listopada 1891⁸.

Postanowienia ukazu kasacyjnego nie zezwalały na wybory władz klasztornych. Tymczasem po śmierci Głogowskiego wybory takie w klasztorze w Kaliszu nie tylko odbyły się, ale polecił je odbyć i był na nich obecny wizytator klasztorów, ks. Franciszek Stopierzyński. W elekcji brało udział sześciu zakonników; cztery głosy padły na dotychczasowego wikarego (zastępcę przełożonego), o. Stefana Maciejowskiego (1822-1898). Wynik wyborów nie zaskakiwał: Maciejowski jako wikary był prawą ręką Głogowskiego, obaj rozumieli się i lojalnie współpracowali. Istniała zatem nadzieja, że Maciejowski będzie kontynuował linię dotychczasowego gwardiana. Tak się stało w istocie, może z tą różnicą, że zostawszy gwardianem 19 lutego 1892, Maciejowski przede wszystkim zwrócił uwagę na stan budynków klasztornych, które rzeczywiście pilnie wołały o gruntowny remont. Maciejowski zajął się tym z całą energią, ale remontu nie ukończył: zmarł 1 maja 1898⁹.

W mocno już przerzedzonej i starzejącej się wspólnocie trudno było znaleźć odpowiedniego kandydata do roli przełożonego. 29 grudnia 1898 na stanowisko gwardiana został powołany o. Apolinary Kędziński (1836-1911), jedyny, który cieszył się lepszym zdrowiem i sprawnością fizyczną. Kontynuował rozpoczęte przez poprzednika prace remontowe kościoła i klasztoru, w czym miał niejaki doświadczenie, bo w latach 1880-1883 jako administrator parafii w Złotkowie i Sędziejowicach (diecezja kujawsko-kaliska), w Złotkowie wybudował nowy kościół parafialny, a w Sędziejowicach przeprowadził kapitalny remont zabudowań parafialnych. Przypadło mu wszakże być tym, na kim zakończy się lista pokasacyjnych przełożonych. Po przeprowadzeniu przez władze carskie 31 sierpnia 1902 zamknięcia klasztoru w Kaliszu Kędziński początkowo zamieszkał w klasztorze reformatów we Włocławku, a w 1907 r. został rektorem kościoła pofranciszkańskiego w Łagiewnikach koło Łodzi. Tam zmarł 22 czerwca 1911¹⁰.

⁷ ADWł, sygn. KGK V 17, k. 74, 102-103, 109, 392, 453, 593-594, 597; „Przegląd Katolicki” 1891, nr 29, s. 267.

⁸ ADWł, sygn. KGK V 17, k. 453-456; „Przegląd Katolicki” 1892, nr 32, s. 122.

⁹ ADWł, sygn. KGK V 17, k. 465, 466, 593-594, 597; „Przegląd Katolicki” 1891, nr 29, s. 267.

¹⁰ ADWł, sygn. KGK V 17, k. 70, 72, 599-602; sygn. KGK V 22, k. 329; R. Prejs, *Pułapki historiografii. Z dziejów franciszkanów w Królestwie Polskim po kasacie w 1864 r.*, „W Nurtach Franciszkańskim” 1998, t. 7, s. 291-296.

Dlaczego nie wszyscy przełożeni klasztoru franciszkanów w Kaliszu okazywali się ludźmi odpowiednimi do tej funkcji? W normalnych warunkach taka funkcja pochodziłaby albo z wyboru współbraci, albo z nominacji wyższego przełożonego zakonnego – prowincjała. Współbracia zakonni znali się nawzajem i wiedzieli, kogo wybrać. Prowincjał również znał podległych sobie zakonników. Jeśli nawet się pomylił co do oceny przymiotów tego czy innego zakonnika, mógł go w razie potrzeby odwołać, a podczas dorocznej wizytacji sprawdzał, jak gwardian wypełnia ciążące na nim obowiązki. Tymczasem wskutek kasaty i jej następstw wybory przełożonych zostały zniesione, została zniesiona funkcja prowincjała i wizytowanie przez niego podległych klasztorów, a decyzje w sprawie nominacji i odwołania przełożonych klasztorów podejmował miejscowy biskup, lecz za wiedzą i zgodą władz państwowych, które rościły sobie prawo bezpośredniego wpływania na wybór konkretnej osoby¹¹.

FUNKCYJNI

Tym niezbyt eleganckim określeniem nazywamy zakonników, którzy spełniali w klasztorze franciszkanów w Kaliszu jakieś specjalne zadania. W szczególności byli to: wikary klasztoru, czyli zastępca przełożonego i prokurator, czyli odpowiedzialny za sprawy materialne. Ukaz kasacyjny znosił wszelkie inne funkcje zakonne (klasztorne), niezależnie od ich nazwy i zadania, a dla wszystkich klasztorów, bez względu na ich reguły i tradycje, przepisywał takie same funkcje wewnętrzne.

W chwili kasaty klasztorów wikarym klasztoru franciszkanów w Kaliszu był o. Gordian Jackowski (1823-1892). Wskutek kasaty został zwolniony z funkcji zastępcy przełożonego. Pozostał jednak w klasztorze w Kaliszu, a dość uzdolniony duszpastersko, często wyjeżdżał do okolicznych parafii z pomocą, zwłaszcza celem głoszenia kazań. Pod koniec 1891 r., po śmierci o. Kazimierza Głogowskiego, władza diecezjalna rozważała mianowanie Jackowskiego przełożonym klasztoru w Kaliszu, ale sprawa nie została sfinalizowana z powodu zgonu zakonnika: Jackowski po nagłej i krótkiej chorobie zmarł 6 stycznia 1892¹².

Po zwolnieniu Jackowskiego z funkcji wikarego, 22 maja 1865 na stanowisko to został powołany o. Benedykt Żurobski (1817-1887). W przeszłości był gwardianem klasztoru w Radomsku i definitorem (doradcą prowincjała), miał więc wszelkie dane, by dobrze wypełnić funkcję wikarego. Nie zdołał jednak ułożyć relacji z nie lubianym gwardianem, Julianem Ościkiem. Stał się więc na uboczu, nie mieszając się do zarządu klasztoru. Jednocześnie miał dobrą opinię jako zakonnik miłujący regułę, rozmodlony, a przy tym gorliwy duszpastersko. W 1868 r. został zwolniony z funkcji wikarego, ale w 1871 r. brany był pod uwagę jako kandydat na gwardiana klasztoru w Kaliszu, jednak ostatecznie do tej nominacji nie doszło, z nieznanych dziś powodów. Dobrze natomiast rozumiał się z gwardianem Kazimierzem Głogowskim i na jego wniosek został w 1878 r. prokuratorem klasztoru.

¹¹ Szerzej o tych sprawach zob.: W. Wójcik, *Tak zwana reforma klasztorów w 1864 roku na terenie diecezji sandomierskiej*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” 1971, T. 23, s. 343-360; S. Gajewski, *Kasata klasztorów w diecezji lubelskiej w roku 1864*, „Roczniki Humanistyczne” 1973, T. 21, z. 2, s. 351-390; M. M. Grzybowski, *Postawa Wincentego Chościak-Popiela, biskupa plockiego, wobec kasaty klasztorów z 1864 r. w jego diecezji*, „Studia Płockie” 1983, T. 11, s. 257-272; P. P. Gach, *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773-1914*, Lublin 1984, passim.

¹² ADWł, sygn. KGK V 17, k. 596; „Przegląd Katolicki” 1892, nr 30, s. 171; E. Jabłońska-Deptuła, J. Gawrysiakowa, *Materiały do zaangażowania patriotycznego zakonów męskich w Królestwie Polskim w latach 1861-1864*, [w:] *Materiały do historii zgromadzeń zakonnych na ziemiach polskich w XIX i początku XX wieku*, red. H. Dylągowa [i in.], Lublin 1976, s. 125.

Trzeba podziwiać, że niemłody już zakonnik podjął się tego dość wyczerpującego obowiązku i wypełniał go z niemałą gorliwością aż do zgonu. Zmarł w klasztorze w Kaliszu 18 sierpnia 1887¹³.

Nie sposób dociec, jakie racje sprawiły, że 1 października 1868 wikarym klasztoru został o. Jan Majewski (1839-1889). Był bowiem człowiekiem bardzo miernych zdolności, pozbawionym energii, ulegającym skłonności do nadużywania alkoholu, a ponadto zdradzającym objawy choroby psychicznej, prawdopodobnie o podłożu uzależnienia alkoholowego. Z obowiązkami wikarego zupełnie sobie nie radził, nie potrafił też podolać najprostszym zajęciom duszpasterskim. 13 sierpnia 1872 został zwolniony z funkcji wikarego. Pozostał w klasztorze w Kaliszu, ale jego zachowanie, zwłaszcza pod wpływem alkoholu, zdradzało postępującą degenerację umysłową. 14 sierpnia 1880 w cerkwi w Iwangrodzie (dziś Dęblin) przeszedł na prawosławie, ale chyba nie był świadom tego, co robi, bo wkrótce wrócił do klasztoru w Kaliszu i usiłował podjąć normalne obowiązki kapłańskie. Pozbawiony przez władzę kościelną karnie prawa sprawowania obowiązków kapłańskich, pozostał w tych karach do śmierci. Zmarł w Kaliszu 13 stycznia 1889¹⁴.

Następca Majewskiego, o. Michał Cichoń (1800-1878), okazał się wikarym poważnie traktującym swoje obowiązki. W przeszłości pełnił funkcję definitora, ponadto wśród zakonników cieszył się ogromnym autorytetem i był ogólnie szanowany. Został wikarym przy mało operatywnym gwardianie, o. Ignacym Roźniewskim i w rzeczywistości nie tylko był zastępcą przełożonego, ale faktycznie kierował klasztorom. Funkcję wikarego pełnił także przy kolejnym gwardianie, Kazimierzu Głogowskim, a obaj zakonnicy stanowiliby dobrze uzupełniający się zespół, gdyby nie to, że Cichoń, niemłody już, coraz bardziej doświadczał ograniczeń płynących z chorób i wieku. Dlatego 26 stycznia 1877 został zwolniony z funkcji wikarego, a 4 września 1878 zakończył życie¹⁵.

Scharakteryzowaliśmy już wyżej o. Stefana Maciejewskiego, wikarego w latach 1877-1892. Gdy Maciejewski objął funkcję gwardiana, nikogo nie powołano na stanowisko wikarego. W nielicznej wspólnotce zakonnej ani nie było człowieka odpowiedniego do tej funkcji, ani nie było potrzeby obsadzać tego stanowiska.

Zachowane źródła mówią tylko o dwóch prokuratorach, Ignacym Roźniewskim, pełniącym tę funkcję w latach 1868-1872 i Benedykcie Żurobskim, sprawującym obowiązek w latach 1878-1887. Obu zakonników wspomnieliśmy już wyżej. Czy w innych latach prokuratorów w klasztorze kaliskim nie było? Trudno to przypuścić, ale nie można całkowicie odrzucić. Formalnie prokurator – w myśl ukazu kasacyjnego – musiał być powołany. Kandydata na to stanowisko przedstawiał gwardian, choć biskup, udzielając nominacji, nie był związany przedstawioną kandydaturą. Wtrącały się natomiast w nominację władze carskie, które sobie rezerwowały zatwierdzenie bądź odrzucenie przedstawionego kandydata, przy czym to, dlaczego jednego zatwierdziły, drugiego zaś odrzuciły, pozostawało tajemnicą. Faktycznie sprawny gwardian, mając do pomocy operatywnego wikarego, mógł po prostu nikogo nie przedstawiać władzy diecezjalnej jako kandydata na prokuratora, obchodząc się bez niego; w ostateczności mógł przeciągać

¹³ ADWł, sygn. KGK V 17, k. 337-338, 354-355; „Przegląd Katolicki” 1887, nr 25, s. 746; *Catalogus ecclesiarum et universi cleri [...] dioecesis wladislaviensis pro anno Domini 1869-1888*, Wladislaviae 1868-1887, passim.

¹⁴ ADWł, sygn. V 17, k. 512-514; „Przegląd Katolicki” 1889, nr 27, s. 235; *Catalogus ecclesiarum et universi cleri [...] dioecesis wladislaviensis pro anno Domini 1869-1890*, Wladislaviae 1868-1889, passim; E. Jabłńska-Deptuła, J. Gawrysiakowa, dz. cyt., s. 127.

¹⁵ ADWł, sygn. KGK V 17, k. 394, 465, 570; *Catalogus ecclesiarum et universi cleri [...] dioecesis wladislaviensis pro anno Domini 1869-1879*, Wladislaviae 1868-1878, passim.

sprawę przedstawienia kandydata nawet przez kilka lat, a funkcja pozostawała nieobsadzona. Na pewno natomiast nie ustanawiano prokuratora w ostatnich latach istnienia klasztoru, bo nie sposób było znaleźć odpowiedniego zakonnika.

W grupie zakonników pełniących szczególne funkcje musimy wspomnieć o Franciszka Wołyńca (1817-1900). W 1864 r. był prowincjałem franciszkanów prowincji polskiej, rezydującym w Warszawie. Po kasacie klasztorów pozostał w Warszawie – klasztor franciszkanów w Warszawie początkowo został zachowany od likwidacji. Dopiero w 1866 r. nastąpiła kasata klasztoru w Warszawie, a Wołyniec 25 września 1866 przybył do klasztoru w Kaliszu. Ukaz kasacyjny znosił wyższe władze zakonne – prowincjałów lub im przyrównanych. Wołyniec wszakże nadal spełniał funkcję prowincjała, ale tajnie. Oczywiście jej zakres w warunkach pokasacyjnych był bardzo ograniczony, w szczególności ani nie można było przeprowadzać wizytacji, ani przenosić zakonników, skoro klasztor w Kaliszu był jedynym klaszturem franciszkanów w Królestwie Polskim. Prowincjał był więc raczej ostoją moralną dla pozostałych zakonników, prawdopodobnie też wpływał tonująco na wewnętrzne problemy klasztoru kaliskiego, zwłaszcza w sytuacji, gdy obowiązki przełożonych pełnili zakonnicy nie nadający się do tej roli. Zdaje się, że rządcy diecezji kujawsko-kaliskiej wiedzieli o tajnym prowincjale i szanowali jego kompetencje, choć z zachowaniem niezbędnej dyskrecji. Wołyniec zmarł w Kaliszu 26 lutego 1900¹⁶.

* * *

Następstwem ukazu kasacyjnego z 1864 r. było między innymi to, że w klasztorach zachowanych od kasaty, tzw. klasztorach etatowych, znaleźli się bardzo różni zakonnicy, od gorliwych i pobożnych, poprzez przeciętnych, ale nie dających zgorszenia, aż po takich, którzy sprawiali poważne problemy dyscyplinarne. Ingerencja władz carskich sprawiała, że ci nieodpowiedni często wskutek splotu okoliczności obejmowali odpowiedzialne funkcje, przyczyniając się do powolnego upadku klasztorów. Jeżeli dodamy do tego stopniowe zmniejszanie się liczby zakonników wskutek zakazu przyjmowania kandydatów, będziemy mieli pełny obraz tego, co spowodował ukaz carski nazwany przewrotnie „reformą klasztorów”.

¹⁶ ArWł, sygn. KGK V 17, k. 593-594; ArFrKr, bez sygn.,teczka: *Martyński Sebastian*, S. Martyński, *Pamiętnik*, k. 2; *Catalogus ecclesiarum et universi cleri [...] dioecesis wladislaviensis pro anno Domini 1869-1901*, Wladislaviae 1868-1900, passim; E. Jabłońska-Deptuła, J. Gawrysiakowa, dz. cyt., s. 129.

Z DZIEJÓW KLASZTORU FRANCISZKANÓW W KALISZU 1864-1902.
WYBRANE POSTACIE

Słowa kluczowe: Królestwo Polskie, franciszkanie, Kalisz

Artykuł przedstawia wybrane sylwetki zakonników klasztoru franciszkanów w Kaliszu w latach 1864-1902. Przeważają następujący przełożeni: Julian Ościk (przełożony w latach 1865-1868), Bernard Długowski (przełożony w latach 1868-1872), Ignacy Roźniewski (przełożony w latach 1872-1876), Kazimierz Głogowski (przełożony w latach 1876-1891), Stefan Maciejowski (przełożony w latach 1892-1898) i Apolinary Kędziński (przełożony w latach 1898-1902). Przedstawiono także sylwetki niektórych innych zakonników, zwłaszcza pełniących w klasztorze odpowiedzialne funkcje. Niektórzy, jak Jan Majewski, nie stawiali na wysokości zadania, inni byli wsparciem dla kolejnych przełożonych. Zakon nie miał możliwości wpływu na dobór ludzi, bo nominacje na stanowiska klasztorne podlegały zatwierdzeniu przez władze carskie.

FROM THE HISTORY OF THE FRANCISCAN MONASTERY IN KALISZ 1864-1902.
SELECTED CHARACTERS

Keywords: Kingdom of Poland, Franciscans, Kalisz

The article presents selected silhouettes of Franciscan monastery in Kalisz in 1864-1902. The next superiors were: Julian Ościk (superior 1865-1868), Bernard Długowski (superior 1868-1872), Ignacy Roźniewski (superior 1872-1876), Kazimierz Głogowski (superior 1876-1891), Stefan Maciejowski (superior 1892-1898) and Apolinary Kędziński (superior 1898-1902). There are also silhouettes of some other monks, especially the responsible functions in the monastery. Some, like Jan Majewski, did not stand up to the task, others were support for subsequent superiors. The Order did not have the opportunity to influence the selection of people, because the nominations for monastery positions were subject to approval by the tsar's authorities.

Bibliografia:

Źródła:

Archiwum Archidiecezjalne w Lublinie
Archiwum Diecezjalne we Włocławku
Archiwum Prowincji Franciszkanów w Krakowie
Teczka: *Martyński Sebastian*.

Źródła drukowane:

Catalogus ecclesiarum et universi cleri [...] dioecesis wladislaviensis pro anno Domini 1869-1901, Wladislaviae 1868-1900.
Elenchus ecclesiarum et universi cleri [...] archidioecesis varsaviensis pro anno Domini 1870-1872, Varsaviae 1869-1871.

Prasa:

„Przegląd Katolicki” – 1887, 1889, 1891, 1892.

Opracowania:

Bar J. R. (1981), *Martyński Sebastian Antoni*, w: *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich*, red. H. E. Wyczawski, Kraków
Gach P. P. (1984), *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773-1914*, Lublin

- Gajewski S. (1973), *Kasata klasztorów w diecezji lubelskiej w roku 1864*, „Roczniki Humanistyczne”, T. 21, z. 2
- Grzybowski M. M. (1983), *Postawa Wincentego Chościak-Popiela, biskupa płockiego, wobec kasaty klasztorów z 1864 r. w jego diecezji*, „Studia Płockie”, T. 11
- Jabłońska-Deptuła E., Gawrysiakowa J. (1976), *Materiały do zaangażowania patriotycznego zakonów męskich w Królestwie Polskim w latach 1861-1864*, [w:] *Materiały do historii zgromadzeń zakonnych na ziemiach polskich w XIX i początku XX wieku*, red. H. Dylągowa [i in.], Lublin
- Prejs R. (2000), *Franciszkanie Prowincji Polskiej po kasacie 1864 r.*, „W Nurcie Franciszkańskim”, T. 9
- Prejs R. (1998), *Pułapki historiografii. Z dziejów franciszkanów w Królestwie Polskim po kasacie w 1864 r.*, „W Nurcie Franciszkańskim”, T. 7
- Prejs R. (2019), *Z dziejów klasztoru franciszkanów w Kaliszu 1864-1902. Stan personalny*, „Polonia Maior Orientalis”, T. VI
- Splitt J. A. (1998), *Martyński Sebastian Antoni*, [w:] *Słownik biograficzny Wielkopolski Południowo-Wschodniej Ziemi Kaliskiej*, t. 1, red. H. Tadeusiewicz, Kalisz
- Wójcik W. (1971), *Tak zwana reforma klasztorów w 1864 roku na terenie diecezji sandomierskiej*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”, T. 23